

VAN İLAHİYAT DERGİSİ

Van Journal of Divinity

ISSN: 1300-4530 | e-ISSN: 2667-615X
Aralık / December | 2023, 11/19: 8-21

Bağlayıcılık Açısından Hz. Peygamber'in Fiilleri: Hüseyin b. Ali b. Muhammed es-Saymerî Örneği

The Sunnah of the Prophet in Terms of Binding: Example Husayn b. 'Alī al-Saymarī

DAVUT TEKİN

Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri
PhD Student, Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences
Van, Türkiye

davuttekin65@gmail.com

ORCID ID: [0000-0002-6818-7815](https://orcid.org/0000-0002-6818-7815)

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received: 1 Mayıs/ May 2023
Kabul Tarihi | Accepted: 6 Kasım/November 2023
Yayın Tarihi | Published: 15 Aralık/December 2023

Atıf | Cite as

Tekin, Davut. "Bağlayıcılık Açısından Hz. Peygamber'in Fiilleri: Hüseyin b. Ali b. Muhammed es-Saymerî Örneği". *Van İlahiyat Dergisi* 11/19 (Aralık 2023), 8-21. <https://doi.org/10.54893/vanid.1290446>
Tekin, Davut. "The Sunnah of the Prophet in Terms of Binding: Example Husayn b. 'Alī al-Saymarī". *Van Journal of Divinity* 11/19 (December 2023), 8-21. <https://doi.org/10.54893/vanid.1290446>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanid>
Mail: vanyyuifd@yyu.edu.tr

Bağlayıcılık Açısından Hz. Peygamber'in Fiilleri: Hüseyin b. Ali b. Muhammed es-Saymerî Örneği

Öz

Allah'ın aemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Peygamber, kişinin İslam dininde Allah ile ve diğer insanlarla ilişkilerine dair birçok hukukî kural ve uygulamanın yanında ilahi kitabın açıklanmasına yönelik, hayatın yaşanabilir kılınmasına dair sözler de sarfetmiştir. Bu sözlerin (hadis) ve fiillerin (sünnet) ne kadarının bağlayıcı olup olmadığı konusu hem Hadis usûlü hem de Fıkıh usûlü âlimleri tarafından müzakere edilmiş ve ortaya hatırı sayılır bir manada eser ortaya çıkmıştır. Hadis usûlünde Hz. Peygamber'in fiilleri hususundaki tartışmalar Fıkıh usûlü eserlerine de yansımış ve özellikle Hanefî mezhebi fakihleri bu konu üzerinde mütalaalar serdetmişlerdir. Bu fakihlerden biri olan Hüseyin b. Ali es-Saymerî (ö. 436/1045) Hanefî usulünde bir otorite olan Ebu Bekr el-Cessâs'ın (ö. 370/980) talebesi Muhammed b. Musa el-Harezmî'nin (ö. 403/1012) öğrencisidir. Fıkıh usûlünde Cessâs'ın metodunu benimseyen ve bu metodu sürdüren Saymerî, kendi döneminde tartışılan çeşitli temel fıkıh usulü konularını sistematik bir şekilde düzene koymuş ve bu konularda Hanefîlerin görüşlerini başta Şafîiler olmak üzere çeşitli fıkıh ve kalam ekollerine karşı savunmuştur. Saymerî, Hanefîlerin görüş ve delillerini sunarken öncelikle mezhebin kurucu imamları Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed eş-Şeybanî'nin görüşlerine baş vurmuş, bunlardan sonra ise Irak bölgesi Hanefî alimlerinden Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö. 340/952) ile onun öğrencisi Ebu Bekr er-Râzî el-Cessâs'tan önemli ölçüde istifade etmiştir. Saymerî'nin eserinin ilgili bölümleri analiz edildiğinde özellikle Cessâs'ın etkisinin fark edilir boyutta olduğu görülmektedir. Bu makalede Saymerî'nin günümüze ulaşan *Mesâilü'l-hilâf fi usûli'l-fikh* adlı eseri bağlamında Hz. Peygamber'in fiillerinin bağlayıcılığı konusunu mütalaa edilmeye çalışılmıştır. Saymerî'nin Hz. Peygamber'in fiilleri konusunda diğer usûlcü ve hadisçilerden farklı olan bu tutumu ve bunun altında yatan sebepleri kanaatimizce incelenmeye ve irdelenmeye değer bir husustur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sünnet, Hz. Peygamber'in fiilleri, es-Saymerî, Vacib.

The Sunnah of the Prophet in Terms of Binding: Example Husayn b. 'Alī al-Saymarī

Abstract

The Prophet, whom Allah sent the whole universe and humanity as mercy, produced not only many judicial rules and practices regarding the relations of a person with Allah and other people in Islam but also uttered sentences about the explanation of holy book, Qur'an, and about how this book can be put into practice. The issue whether and how much these sentences of the prophet (hadith) and acts of the prophet (Sunnah) are binding have been discussed by both hadith methodologists and fiqh methodologists; accordingly, a great many studies were produced. In hadith methodology, the discussions about Sunnah of the Prophet had their reflections in the studies of fiqh methodology; and especially Hanafi jurists propounded considerations about this issue. Hussein b. Ali al-Saymerī (d. 436/1045) one of these jurists, is the student of Muhammad b. Mûsa al-Khwārizmī (d. 403/1012), who is the student of Abû Bakr al-Jassās (d. 370/980), who is an authority in Hanafi methodology. al-Saymerī, who adopted the method of al-Jassās in fiqh methodology, systematically categorized several fundamental issues which were discussed and were related to fiqh methodology during his time; and he defended the views of Hanafi scholars about these issues primarily against Shāfi'is and several fiqh and kalam schools. While presenting the views and evidences of Hanafis, al-Saymerī initially applied for the views of founder imams of Hanafi sect such as Abû Hanīfa, Abī Yusuf and Muhammad al-Shaybānī; following these scholars, he greatly benefited from Hanafi scholars from Iraq region, such as Abu'l-Hasan al-Karkhī (d. 340/952) and his student, Abu Bakr al-Rāzī al-Jassās. When the relevant parts of his study is analysed, it is seen that-the effect of al-Jassās is especially noticeable. In this article, we will study the binding issue of the Sunnah of the Prophet within the context of al-Saymerī's study, which has extant and is called *Mesâilü'l-hilâf fi usûli'l-fiqh*. We consider that the different attitude of al-Saymerī about the Sunnah of the Prophet from the other methodologists and hadith scholars and the underlying reasons of these differences are worth to be investigated and emphasized.

Keywords: Hadith, Sunnah, Actions of Prophet's, al-Saymarī, Obligatory

Giriş

Hz. Peygamber'den rivayet edilen söz, fiil ve takrirlerin nakledilip değerlendirilmesi, anlama ve yorumlama usulünün belirlenmesi hadis usûlünde ve fıkıh usûlünde çokça müzakere edilen konuların başında gelmektedir. Bu müzakereler, Müslüman bireyin hem Allah'la hem de toplumla olan ilişkilerinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Usûl âlimleri, bu normatif ilişkiyi belirlerken sözün gücü ile beraber, eylemin aşkın rolünü de değerlendirerek birbirinden farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Bu yaklaşımların zenginliği bir yana özgünlüğü ve değer taşıması, hakikati arama çabalarının bir tezahürü olarak görülmektedir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra sahâbe nesli, onlardan bayrağı teslim alan tâbiîn nesli ve nihayetinde mezhep imamları ile beraber onların müntesipleri, Hz. Peygamber'in gerçekleştirmiş olduğu fiillerin bağlayıcılığı noktasında günümüze ışık tutacak yorumlar üretmişlerdir. Bu yorumların çeşitliliği sonucunda Muhammed Âbid el-Cabirî'nin deyimiyle bir fıkıh (hukuk) medeniyeti ortaya çıkmıştır.¹

Bu yorumlar özellikle "sünnet" kavramının başlığı etrafında incelenmiştir. Sünnet kelimesi lügat olarak izlenen yol, yöntem, örf ve gelenek gibi anlamlara gelir iken terim olarak ise Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine verilen addır.² Keza aynı anlamı "hadis" için de veren hadis ve fıkıh usûlü alimleri bu kavramın tanımlanmasında bir mutabakat sağlayabilmişlerdir.³

Sünnetin tanımının içeriğinde başlı başına bir konu olan ve klasik fıkıh usûlü eserlerinde *ef'âlu'r-Resul* olarak isimlendirilen Hz. Peygamber'in fiillerinin bağlayıcılığı mevzusunun tarihi serencamı incelendiğinde sahâbe döneminde bu tür tartışmaların yapıldığını müşahade etmekteyiz.⁴ Sahâbe, Hz. Peygamberin gerçekleştirdiği bir fiilin bağlayıcı olup olmadığı ya da ne kadar bağlayıcı olduğuna değil, o fiilin sünnet olup olmadığı üzerinde durmuştur. Sonraki dönemlerde ise Hz. Peygamber'in bütün fiillerinin sünnet adını aldıktan sonra hangisinin bağlayıcı, hangisinin ise böyle olmadığını tartışılmaya başlandığı gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.⁵

Bu minvalde yapılan tartışmaların getirmiş olduğu zenginlikle beraber fıkıh usûlcüleri, Hz. Peygamber'in fiillerini sünnetin neveleri arasında saymışlardır.⁶ İlk dönemlerde Ef'âlu'r-Resul kavramıyla bizzat Hz. Peygamber'in sünneti kastedilmiştir.⁷ Hz. Peygamber'in fiilleri denilince bu kavramı tanımlamaya çalışan usûl alimleri, onun bedeni ile yapmış olduğu hareket ve tesir ifade eden her türlü davranışı için kullanmaktadırlar.⁸ Usûlcüler, bu fiilleri belli bir taksimata tabi tutarak bağlayıcı olanla olmayanı ayırt etmeye çalışmışlardır. Ancak mezhepler arası farklılıklar burada da kendini göstermiş ve birbirinden farklı ve zengin yorumlar ortaya çıkmıştır.

Hz. Peygamber'in söylediği sözlere ve davranışlara vahiy diyen ekollere⁹ karşı onun dünyevi ve özel işlerinin de olduğunu belirten yorum sahiplerinin ifadeleri ise dikkat çekicidir. Bu yorum sahiplerinin

¹ Muhammed Abid el-Cabirî, *Arap-İslam Aklının Oluşumu*, çev. İbrahim Akbaba (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001), 97.

² Murteza Bedir, "Sünnet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010).38/150-153.

³ Hadis ile sünnetin tanımı ve kapsamı konusunda farklı görüşler bulunmakla beraber bu iki terimin eş anlamlı olarak Resulullah'ın söz, fiil ve takrirleri için kullanılması özellikle hadis âlimleri arasında daha fazla kabul görmüştür. M. Yaşar Kandemir, "Hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/27-64.

⁴ Mehmet Görmez, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 278.

⁵ Murat Şimşek, *İslam Hukukunda Bağlayıcılık Bakımından Hz. Peygamber'in İctihad ve Tasarrufları* (Ankara: TDV Yayınları, 2011), 220.

⁶ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkıh)*, çev. İbrahim Kâfi Dönmez (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 129; Abdulvahap Hallaf, *İslam Hukuk Felsefesi (İlmu Usulü'l-Fıkıh)*, çev. Hüseyin Atay (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985), 223.

⁷ İsmail Hakkı Ünal, "Hanefî Usûlcülere Göre Hz. Peygamberin Fiilleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37/3-4 (1997), 191.

⁸ Dursun Aygün, "Hz. Peygamberin Fiil ve Takrirlerinin Delil Değeri", *Diyanet İlmî Dergi* 32/3 (1996), 107-128; Rıdvan Kalaç, "Hz. Peygamber'in Fiillerinin Teşriî Değeri -Bedruddin el-Makdisî Örneği-", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (2020), 219.

⁹ Bu görüş sahiplerine göre Hz. Peygamber'in sözleri ve fiilleri 'vahiy' mahsulüdür. Zira Kur'an-ı Kerim'de zikredilen şu ayetler "O, kendi hevasından konuşmamaktadır, O, (size okuduğu) kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir." (en-Necm, 53/3-4. "Onu kendiliğinden değiştirmeye hak ve yetkim yoktur, ben ancak bana vahyedilene uyuyorum." (Yunus, 10/15. "Eğer peygamber bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, Elbette onu kısıkrak yakalardık, sonra onun can damarını koparırdık." (Hakka, 69/44-46.) O'nun (s.a.s.) sözlerinin ve fiillerinin ilahi gözetim altında olduğunu bildirmektedir. Geniş bir değerlendirme için bkz., Recep Aslan, *Sünnet ve Sünnetin Günümüze Taşınması*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020), 103-115; Abdulgani Abdulhalık, *Hücciyetü's-Sünne -Sünnetin Delil Oluşu-*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Şule Yayınları, 1996), 185.

belirgin en katî delili ise Hz. Peygamber'in hurma ağaçlarının aşılması ile ilgili yaşadığı olaydır. Rivayete göre Hz. Peygamber, Medine'de hurma ağaçlarını aşıl原因 bir grup insanla karşılaştı ve bu insanlara yaptıklarının yanlış olduğunu ifade etti. Bu insanlar da onun Peygamberlik vasfını taşıdığını, söylediğinin 'vahiy' olduğunu düşünerek bu işten vazgeçtiler. Ancak ertesi yıl hurma ağaçlarından alınan verim düşünce bu durumu Hz. Peygamber'e bildirdiler. O da "Ben sadece bir zanda bulundum, zandan dolayı da beni sorgulamayın. Ama size Allah'tan herhangi bir şeyi söyleyecek olursam onu alın. Şüphesiz ki ben aziz ve celil olan Allah'a asla yalan söylemem."¹⁰ diyerek aslında hayatın olağan akışı içerisindeki konumunu ifade etmiştir. İşte bu hadis, aslında Hz. Peygamber'in fiillerinden bazılarının 'dünyevi' bir hüviyet taşıdığının en bariz delili olarak sunulmuştur.¹¹ Bütün bu tartışmaların ışığında usûlcüler genel olarak Hz. Peygamber'in fiillerini üç kısma ayırmışlardır. Bunlar:

Birincisi: Peygamber'in bir beşer olarak yaptığı fiilleridir. Yeme, içme, giyinme, uyuma, oturup kalkma, gibi.¹² Bu tür fiiller dinî ve hukukî bir nitelik taşımadığı gibi bunlara uymak gerekli değildir. Yine Hz. Peygamber'in ticaret, ziraat, harp tedbirleri, hastalık tedavileri gibi dünyevi işlerde kendi görgü ve tecrübesine dayanarak yaptığı fiiller de bu gruba dahildir ve bağlayıcı değildir.¹³

İkincisi: Hz. Peygamber'in salt kendine mahsus olduğu şer'i bir delille belirtilmiş olan fiilleridir. Gece namazının sürekliliği, Ramazan ayında visal orucu tutması, dörtten fazla hanımla evlenmesi gibi.¹⁴

Üçüncüsü: Teşri (yasa koyucu) nitelikteki fiilleridir. Bu tür fiilleri ise iki başlık altında incelemek mümkündür.¹⁵ Bunlar:

Birinci Nevi: Kur'an'daki mücmel olan ayetlere açıklık getirmek üzere yaptığı fiilleri. Kur'an-ı Kerim'deki "Namazı kılın"¹⁶ emrine yönelik "Ben nasıl namaz kıyorsam siz de öyle kılın."¹⁷sözü bu çeşit fiillere yöneliktir.¹⁸

İkinci Nevi: Kur'an'ın mücmeline açıklık getirmek üzere olmayıp, Hz. Peygamber'in müstakil olarak yaptığı fiiller. Bu fiillerde de iki ihtimal söz konusudur. Bunlardan birincisi bu çeşit fiillerin vücûb, nedb ve ibaha vasfı bilindiği vakit, o fiile aynıyle uyulmalıdır. Örneğin bir fiil vücûb içeriyorsa Müslüman bireyin de bunu vücûb vasfıyla yapması gerekir. Fiil, nedb ise nedb, ibaha ise ibaha vasfıyla yerine getirilmesi gerekir.¹⁹

İkincisi ise, fiilin şer'î niteliğinin bilinmemesidir. Bu halde eğer fiil kurbet (Allah'a yakınlık) maksadı taşıyorsa mükellefin buna uyması müstehaptır. Örneğin devamlı olmamak kaydı ile iki rekât namaz kılmak gibi. Ancak alım-satım, ziraat, kira gibi kurbet manası taşımayan fiillerde ise bunu uygulamak mübah olarak nitelendirilmiştir.²⁰

Hz. Peygamber'in fiilleri yukarıda da değindiğimiz gibi birçok yorumun üretildiği bir konudur. Özellikle mezhep imamlarının ve onları takip eden usûl âlimlerinin birbirinden farklı yaklaşımları bu konunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Her mezhebin yaklaşımı farklı olmakla birlikte aynı mezhebe müntesip alimlerin yaklaşımları da farklılık göstermektedir.

¹⁰ Müslim, Ebu'l Huseyn Muslim İbnu'l Haccac, *Sahihu Müslim* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), Fedail, 140; İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed İbn Yezid, *Sünenü İbn Mace* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), Ruhun, 15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 1/162.

¹¹ Casir Avde, *İslam Hukuk Felsefesi -Makasidü's-Şeria-*, çev. Murat Çiftkaya (İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2016), 97.

¹² Muhammed Abdulkadir el-Arûsî, *Efalu'r-Resûl ve delâletuha ale'l-ahkâm* (Cidde: Dâru'l-Müctema' li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1991), 185; Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 129.

¹³ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 130; Abdulvahhap Hallaf, *İslam Hukuk Felsefesi (İlmu Usuli'l-Fikh)*, 223.

¹⁴ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 131; Aygün, "Hz. Peygamberin Fiil ve Takrirlerinin Delil Değeri", 114; Kalaç, "Hz. Peygamber'in Fiillerinin Teşriî Değeri -Bedruddin el-Makdisî Örneği-", 218; Nurullah Agitoğlu, "el-Mahsûl Adlı Eseri Çerçevesinde Şâfiî Usûlcü Fahreddin er-Râzî'nin Hz. Peygamber'in Fiillerine Yaklaşımı", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/17 (Şubat 2017), 54.

¹⁵ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 131; Abdulvahhap Hallaf, *İslam Hukuk Felsefesi (İlmu Usuli'l-Fikh)*, 221; Casir Avde, *İslam Hukuk Felsefesi*, 95.

¹⁶ Bakara, 2/43.

¹⁷ Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l Buhârî*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992). Ezan, 18.

¹⁸ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 131.

¹⁹ Sahâbenin bu tür fiillere yönelik takip ettiği yöneme yönelik en güzel örnek, Hz. Ömer'in Haceru'l-Esved taşıını öpmesidir. Benzer örnekler için bkz., Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 132.

²⁰ Zekiyüddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 133.

Ülkemizde Hz. Peygamber'in fiillerinin bağlayıcılığı mevzuu ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır.²¹ Bu çalışmalardan önemli ölçüde istifade edilmiş ve özellikle Hanefî fukahânın görüşleri değerlendirilmiştir.

Hanefî usulünde Cessâs'ın izinden giden ve çalışmamızın ana temasını teşkil eden Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin bu konu hakkındaki görüşlerini vermeden önceden Saymerî'nin hayatı ve ilmi kişiliği hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. Hüseyin b. Ali b. Muhammed es-Saymerî'nin (ö. 436/1045) Hayatı ve İlmî Kişiliği

Hicri 351 (962) yılında İran'ın Huzistan vilayetine bağlı Saymer kasabasında doğdu.²² Daha çocukluk çağındayken dönemin ilim ve fıkıh merkezi olan Bağdat'a yerleşti.²³ Burada Hanefî fikhî eğitimi aldı, ünlü Hanefî fakih Cessâs'ın (ö. 370/981) öğrencisi olan Muhammed b. Musa el-Hârezmî (ö.403/1012) ve Ebu Zekeriyâ Yahya b. Muhammed ed-Darir el-Basrî'den ders aldı.²⁴ Kendilerinden hadis aldığı kişiler arasında Muâfâ en-Nehrevânî (ö. 390/1000), Ebû Hafs İbn Şâhin (ö. 385/996), Ebû Bekir İbn Şâzân (ö. 425/1035) ve Dârekutnî²⁵ (ö. 385/995) gibi dönemin tanınmış simaları bulunmaktadır.²⁶

Saymerî, bir süre Cessâs ve Hârezmî'nin de ders verdiği Derbi Abde mescidinde ders verip tedris faaliyetinde bulunmuştur. Daha sonra Bağdat'ın batı yakasındaki Derbû'z-zerrâdin'de bulunmuş ve burada da dersler vermiştir.²⁷ Tanınmış öğrencileri arasında Kadıkudât Dameğanî (ö. 478/1085), Bağdat'taki ilk Hanefî medresesi Meşhedü Ebû Hanîfe'nin ilk müderrisi olan Ebû Tâhir İlyâs b. İbrâhim ed-Deylemî (ö. 461/1069), Abdulaziz el-Kettanî (ö. 466/1074), Ebu'l-Velîd Süleyman el-Bâcî (ö. 474/1081) ve Hatîb el-Bağdadî (ö. 463/1071) gibi çeşitli mezheplere mensup alimler bulunmaktadır.²⁸

Saymerî, öncelikle İbn Ebû's-Şevârib²⁹ ailesinden olan Ahmed b. Muhammed b. Abdullah (ö. 417/1026)'ın yanında şuhudu'l-hal (bir tür adli bilirkişi) olarak çalışmış,³⁰ ardından bir süre Medain kadılığı yapmış ve en son vefatına kadar Kerh (Bağdat'ta bir semt adı) bölgesinde kadılık vazifesini ifa etmiştir. Bu dönemde Iraklı Hanefilerin reisi durumuna gelmiştir.³¹ 436/1045'te vefat eden Saymerî, Derbû'z-Zerradin'de defnedilmiştir.³²

Hanefî mezhebinin en önemli ilim merkezi olan Bağdat, Abbasî hilafetinin başkenti olduğu için tabii olarak çeşitli fikhî ve kalamî mezheplerin önde gelen öğretim merkezi olmuştur. Mezhebin kurucusunun burada vefat etmesi ve önde gelen öğrencilerinin burada dersler vermesi bu mezhebi diğerlerine nazaran

²¹ Örnek olarak bkz. Hasan Güleç, "Delil Olarak Hz. Peygamberin Fiilleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1995), 67-78; Aygün, "Hz. Peygamberin Fiil ve Takrirlerinin Delil Değeri" 107-128.; Ünal, "Hanefî Usûlcülere Göre Hz. Peygamberin Fiilleri" 191-199; Nejla Hacıoğlu, "Cassâs'a Göre Hz. Peygamberin Fiilleri", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Tokat İlmîyat Dergisi* 2/2 (2014), 165-189; Ali Bakkal, "Bağlayıcılık Açısından Hz. Peygamber'in Fiilleri Hakkında Bir Değerlendirme", *İslam ve Yorum: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar* 1 (2017), 39-57; Kalaç, "Hz. Peygamber'in Fiillerinin Teşriî Değeri - Bedruddin el-Makdisî Örneği." 215-229; Muhammed Furkan Taha Demirbaş - Mehmet Özşenel, "Hz. Peygamber'in Fiillerinin Hükme Tesiri Meselesine Aliyyü'l-Kârî'nin Yaklaşımı", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 39 (2022), 195-226.

²² İbn Kutluboğâ, Ebû'l-Fidâ' Kâsım b. Kutluboğâ el-Cemâlî, *Tâcu't-Terâcim*, thk. Muhammed Hâyr Ramađân Yûsuf (Dimaşk: Daru'l-Kalem, 1413/1992). 164.

²³ M. Rahmi Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", *Mesâilü'l-Hilâf fî Usûli'l-Fikh -Fıkıh Usûlünde İhtilâflı Konular-* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2022). 15.

²⁴ Tuncay Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009). 36/215.

²⁵ M. Rahmi Telkenaroğlu'nun Hatib el-Bağdadî'den aktardığına göre, Saymerî, Dârekutnî'nin ders halkasına bir süre devam etmiş ancak daha sonra ayrılmıştır. Bu ayrılığın sebebi ise, Dârekutnî'nin atın zekatıyla ilgili bir hadisi okuması ve hadisin senedinde bulunan Ebû Yusuf'u Dârekutnî'nin tenkit etmesi olarak gösterilir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 15; Hatîb el-Bağdadî, Ahmed b. Ali Ebû Bekr, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2002), 8/634; ez-Zehebî, Şemsuddîn Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Siyeru A'lâmî'n-Nubelâ*, thk. Şu'ayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 17/615.

²⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmî'n-Nubelâ*. 17/615-616.

²⁷ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/215.

²⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmî'n-Nubelâ*. 17/615-616; Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usul Görüşleri", 16; Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/215.

²⁹ III-V. (IX-XI.) yüzyıllarda başta Bağdat ve Sâmarra olmak üzere çeşitli şehirlerde görev yapan bir kâdı ailesidir. Aileden 9 isim kâdılık görevini icra etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Nadir Özkuyumcu, "İbn Ebû's-Şevârib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999). 19/473-474.

³⁰ İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Muntazam fî târîhi'l-ümem ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîyye, 1992). 15/176.

³¹ Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri"15; Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali".36/215.

³² Hatîb el-Bağdadî, *Târîhu Bağdâd*. 8/634; Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 15.

daha gözde kılmıştır. II/VIII. asırda Ebû Yusuf ve Muhammed eş-Şeybânî; III./IX. asırda Ebû Şuca' es-Selcî ve el-Hassâf; IV./X. asırda Ebû'l-Hasan el-Kerhî ve Ebû Bekir er-Razî el-Cessâs ve V./ XI. asırda el-Kudûrî gibi önde gelen Hanefî alimleri Bağdat'ta yaşadılar ve burada tedris faaliyetinde bulundular. Saymerî'nin yaşadığı dönem olan V. asırda mezhebin ağırlık merkezi Maverâünnehir bölgesine kaymıştır. Onun *Ahbâru Ebî Hanîfe ve ashâbih*³³ adlı eseri erken devir Hanefî tarihi açısından önemli bir kaynak durumundadır. Usûle dair eseri hem fıkıhla ilgili temel yaklaşımlarının hem de Irak ve Maverâünnehir Hanefîleri arasındaki farklı bakış açılarının öğrenilmesine yardımcı olmaktadır.³⁴

Iraklı Hanefîlerin ileri gelenlerinin benimsediği Mu'tezilî hüküm ve maslahat anlayışı Saymerî'nin usûlünde de görülmektedir.³⁵ Mükelleflerin fiilleri hakkında aklın bedîhî değer hükümlerinin bulunduğunu kabul eden Mu'tezile'nin kurduğu akıl-şeriat uygunluğu esasına dayalı nazarî sistemden kaynaklanan görüş ve ifadeler Saymerî'de de bulunmaktadır. Onun eserinde birkaç yerde tekrarladığı, "Kulların şer'î hükümlerle mükellef tutulması kendisindeki maslahat sebebiyle hasen olur" ve "Teklif olunan hüküm kendisinde mükellefin maslahatı bulunduğu için hak olur"³⁶ şeklindeki ifadeleri Mu'tezile'nin maslahat anlayışını yansıtmaktadır.³⁷

Yine aynı şekilde aklî tahrime (el-hazru'l-aklî) vurgusu ve aklî tahrimin ancak sem'î bir delille değişebileceğini ifade etmesi³⁸ onun Mu'tezile'den etkilendiğini gösteren karineler arasında sayılabilir.³⁹

Saymerî'nin eseri dikkatlice okunduğunda Mu'tezilî hüküm anlayışının tesirleri görülecektir. Hazr (haram fiil) ve ibaha (mükellefin yapıp yapmamakta şer'an serbest bırakıldığı fiiller) bahsinde Basra Mu'tezilesi gibi ibahadan yana taraf belirtmesi ile aklın bir mâni bulunmadıkça ibâha hükmünü gerektirdiğini, zulüm ve yalanın kubhuna delalet ettiğini belirtmesi⁴⁰ Mu'tezile'nin onun üzerindeki etkilerini gösteren argümanlardır.⁴¹

Saymerî özellikle *Mesâilu'l-Hilâf* adlı eserinde meseleleri delillendirmede söz konusu aklî hüküm ve maslahat çerçevesini kullanmaktadır. Hicri 417 (1026) yılında Mu'tezile mezhebinden döndürüldüğüne dair test edilmesi gereken bilgiyi İbnu'l-Cevzi vermektedir.⁴² Mu'tezile'nin önemli kelimeler ve fıkıh alimlerinden olan Ebu'l-Hüseyn el-Basrî'nin cenaze namazını kıldırmasını da⁴³ önemli bir not olarak kaydetmek gerekir.⁴⁴

2. Saymerî'nin Eserleri

Saymerî'nin günümüze ulaşan üç eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden kısaca söz edip asıl eseri olan ve çalışmamıza da kaynaklık teşkil eden *Mesâilu'l-Hilâf* adlı eserindeki Hz. Peygamber'in fiillerine yaklaşımına değineceğiz.

³³ Saymerî, Ebû 'Abdullâh el-Hüseyn b. 'Alî b. Muhammed eş-Şaymerî, *Âhbâru Ebî Hanîfe ve 'Aşhâbihi* (Beyrut: Alemlü'l-Kutub, 1405/1985).

³⁴ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali", 36/216.

³⁵ Tuncay Başoğlu, "Saymerî'nin Usûlü ve Usûl Görüşleri Hakkında Bazı Tesbitler", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 273-277.

³⁶ Saymerî, Ebu Abdillâh Hüseyin b. Ali b. Muhammed, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, thk. Abdulvahid Cehdani (Aix-Marseille: Universite de Provence, 1991). 168, 248, 253, 309, 325.

³⁷ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali", 36/216.

³⁸ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*. 10.

³⁹ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/216.

⁴⁰ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 336-339.

⁴¹ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/216.

⁴² İbnu'l-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi'l-ümem ve'l-mülûk*. 15/176.

⁴³ İbnu'l-İmad, Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezeratu'z-Zehab fi Ahbari men Zeheb*, thk. Mahmut Arnavut (Şam-Beyrut: Daru İbn Kesir, 1986). 5/172.

⁴⁴ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/216.

2.1. Şerhu Muhtasari't-Tahâvî

Saymerî'nin Ebu Ca'fer et-Tahavî'nin (ö. 321/933) Hanefî fıkhnının ilk muhtasarı sayılan eseri *el-Muhtasar*'a yazdığı şerhidir.⁴⁵ Eserin günümüze ulaşmış olmasıyla birlikte ⁴⁶ İbn Kutluboğa eserin birkaç cilt olduğunu belirtmektedir.⁴⁷

2.2. Ahbâru Ebî Hanîfe ve Ashâbihî

Günümüze ulaşan ilk Hanefî tabâkat kitabı olup 404 (1014) yılında tamamlanmıştır.⁴⁸ Eserin girişinde mezhebin kurucusu Ebu Hanife'nin biyografisi bulunmaktadır. Ardından mezhebin önde gelen imamlarından Ebu Yusuf (ö. 182/798), Züfer b. el-Hüzeyl (ö. 158/775), Muhammed eş-Şeybanî (ö. 189/805), Abdullah b. Mübarek (ö. 181/797) ve İsa b. Ebân (ö. 221/836) gibi önemli simaların biyografileri ele alınmıştır.⁴⁹

2.3. Mesâilu'l-Hilâf fi usûli'l-Fıkıh

Usûl-i fıkıha dair ihtilafî konuları ele alan ve erken dönemde kaleme alınmış olan kitap, Irak merkezli Hanefî hukuk metodolojisine önemli oranda ışık tutmuştur.⁵⁰ Eserin adından da anlaşıldığı gibi, fıkıh usûlünde ihtilaf konusu edilen meseleler mukayese ve münazara üslubuyla ele alınmıştır.⁵¹

Eser, "mes'uleton fi" ifadesiyle başlayan başlıklar halinde 133 farklı meseleyi ele almaktadır. Bunların 18'i emir-nehî, 22'si umûm-husûs, 3'ü beyân, 5'i ef'al-i nebî, 8'i nâsîh-mensûh, 24'ü hadis rivayet teknikleri, 23'ü icmâ, 20'si kıyas ve 10'u ictihadla ilgilidir.⁵² Saymerî, eserinde öncelikle ihtilafî olan konu hakkında mevcut yaklaşımları serdederek, ardından karşıt görüş sahiplerinin delillerini verip onları belli bir diyalektik üslup içerisinde çürütmeye çalışır. Ebû Hanîfe ve iki öğrencisinden sonra fikirlerine en fazla atıf yapılan kişi Irak Hanefî ilim ekolünün üstatları Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö. 340/952) ve Ebu Bekr er-Razî el-Cessâs'tır. Nadiren de olsa İsa b. Ebân, Muhammed b. Şucâ' el-Selcî (ö. 266/880), Ebu Said el-Berdaî (ö. 317/930) gibi Hanefî fakihlerin görüşlerine atıf yapılmaktadır.⁵³ Ancak Saymerî'nin en çok takip ettiği ve fikirlerinden istifade ettiği isimler Kerhî ve Cessâs'tır. Sadece bir meselede her ikisinin ittifak ettiği bir görüşü reddederek diğer Hanefî alimlerin benimsediği görüşü savunmuştur.⁵⁴

Mezhepler içerisinde en çok muhalefet edilen doğal olarak Şafîî usûlcülerdir. Zaman zaman Malik b. Enes, Mu'tezilî usûlcüler Bişr el-Merîsî (ö. 218/833), İbrahim en-Nazzâm (ö. 231/845) ve el-Câhız (ö. 255/869) gibi önde gelen alimler de tenkit edilmektedir. Ahmed b. Hanbel ve Hanbelî ekolünden bahsedilmemesi, bu mezhep usûlünün dönem itibarıyla henüz teşekkül etmemesinden kaynaklanmaktadır.⁵⁵

3. Saymerî'nin Hz. Peygamber'in Fiillerine Yaklaşımı

Hz. Peygamber'in fiilleri konusuna eserlerinde yer veren usûl alimleri, Hz. Peygamber'in her söylediğini yahut her yaptığını değil, bir peygamber sıfatıyla yaptıklarını müzakere konusu etmişlerdir. Bu ayırımın getirmiş olduğu sonuç, doğal olarak Hz. Peygamber'e nispet edilen fiillerin bağlayıcılığı mevzudur. Bağlayıcılık mevzusu, usûl-i fıkıhçılar nezdinde çokça tartışılmış ve bu konuda özellikle Hanefî fıkıhçıların bu meseleye dair açıklama ve izahları daha çok ses getirir nitelikte olmuştur. Zira Basra'da

⁴⁵ Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 16; Davut İltaş, "Tahâvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010). 39/385-388.

⁴⁶ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/216.

⁴⁷ İbn Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, 164.

⁴⁸ Başoğlu, "Saymerî, Hüseyin b. Ali". 36/216.

⁴⁹ Saymerî, *Ahbâru Ebî Hanîfe ve Ashâbihu*, 175-178.

⁵⁰ Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 16-17.

⁵¹ Başoğlu, "Saymerî'nin Usûlü ve Usûl Görüşleri Hakkında Bazı Tesbitler", 274.

⁵² Başoğlu, "Saymerî'nin Usûlü ve Usûl Görüşleri Hakkında Bazı Tesbitler", 274; Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 17.

⁵³ Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 18.

⁵⁴ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fıkıh*, 245-246; Başoğlu, "Saymerî'nin Usûlü ve Usûl Görüşleri Hakkında Bazı Tesbitler", 275.

⁵⁵ Telkenaroğlu, "Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usûl Görüşleri", 18.

Mu'tezile'nin varlığı Hanefî usûlüne sirayet etmiş ve bu konuda Mu'tezile'nin varlığının yadsınamaz boyutta olduğu görülmüştür.⁵⁶

Yukarıda da değindiğimiz gibi Cessâs ekolünden gelen Saymerî, eseri *Mesâilu'l-hilâf*'ta 44. meselede başlık olarak seçtiği Hz. Peygamber'in fiilleri konusunu işlerken ilkin fiiller konusunda yukarıda verdiğimiz şekliyle bir taksimata girmez. Bu taksimati bizler ancak satır aralarında okumaktayız. Saymerî evvel emirde Hz. Peygamber'in fiillerinde ittibâ konusunu önceler. Biz de öncelikle ittibâ konusunu incelemek istiyoruz.

3.1. Hz. Peygamber'in Fiillerinde İttibâ

Saymerî, Hz. Peygamber'in fiillerinde ona uymak babı altında bu konuya dair şunları ifade eder: "*Hz. Peygamber'in fiillerinde Peygambere uymanın yolu sem'idir ; akli yolla ona ittibâ edilmez.*"⁵⁷ Saymerî'nin bu ifadesini biraz açmak gerekirse şunları ifade edebiliriz. Eğer sem'i yolla bize ulaşmış olan bir haberin sıhhati tam olarak biliniyorsa artık burada akılla değil sema' yoluyla ulaşan habere ittibâ etmek lazım gelir. Aklın buradaki fonksiyonu onu ancak anlama ve yorumlamadır.

Saymerî, konunun önemine binaen faydayı esas alan bir yaklaşımla Hz. Peygamber'in fiillerindeki vücûbiyeti belirleyen asıl faktörün yarar/fayda olduğu düşüncesindedir. Bu tür faydaların da kişiden kişiye değiştiği kanaatindedir. Bu kanaatini örneklendirme babında âdet gören bir kadının durumu ile temiz olan bir kadının durumunu, sefer halindeki kişi ile mukim olan kişinin durumunu, zekâtın farziyeti hususunda zengin olan ile fakir olanın durumunu karşılaştırır ve herkesin aynı anda aynı hükümlere tabi olmadığını belirtir. İşte bunun gibi örnekler ile belli bir fiil özelinde Hz. Peygamber'in pozisyonu ile mükellefin pozisyonunun örtüşmediğini belirtmek ister. Hz. Peygamber hakkında yararlı olan bir şey mükellef için zararlı olabilir. Ona göre bu örneklemeler akıl dışında bir delile ihtiyacın olduğunu göstermektedir. O da yukarıda açıkladığımız gibi sıhhati konusunda şüphe olmayan haberdur.⁵⁸

Saymerî bir başka delil olarak da şunları ifade eder: "*Mükellefin sergilediği fiiller, şekil ve niyet bakımından Hz. Peygamber'in sergilediği gibi olursa ancak o zaman ona ittibâ gerçekleşir.*"⁵⁹ Zira ona göre Hz. Peygamber'in farz niyetiyle kılmış olduğu bir namazı bizler nafîle niyetiyle kılsak, ona uymuş olmayız. Özetle ifade edersek Hz. Peygamber'in fiillerinde ittibâ, öncelikle salih bir niyetin gerekliliği, fiilin şekil açısından benzerliği ve sıhhati tartışmasız bir haberin var olmasıyla mümkündür. Ancak bu haberin sıhhati konusunda tam bir delile ulaşana dek ona uymak ve ittibâ etmek doğru olmaz. Çünkü bu fiillerin hangi niyetle gerçekleştiği henüz bilinmemektedir.⁶⁰

Saymerî, Hz. Peygamber'in örnek alınması (teessi)⁶¹ hususu ile ilgili Ebu Bekr er-Razî el-Cessâs'ın görüşüne yer vererek şöyle der: "*Üstadımız (Cessâs) Hz. Peygamber'in bir fiili vücûb, nedb ve ibaha vs. gerekçelerinden hangisi üzere yaptığını öğrendiğimiz anda ona ittibâ etmemiz ve onu örnek almamız gerekir*"⁶²

⁵⁶ Konumuzun ve müellifimiz Saymerî'nin usûl görüşlerinin tetkikinin önemine binaen iki alimi burada zikretmek istiyoruz. Biri Ebû'l-Hasen Ubeydullah b. el-Hüseyn b. Dellâl b. Dehlem el-Kerhî, (ö. 260/864) Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*, 15/477; diğeri ise Ebu Bekr er-Râzî el-Cessâs'tır. (ö. 370/981) Kerhî ve Cessâs'ın Mu'tezile ile ilgili uyumlu görüşlerinin bulunduğu dair ilgili araştırma için bkz. Fatmanur Alibekiroğlu, *Tarihsel Süreçte Hanefîlik-Mu'tezile İlişkisi* (Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 219.

⁵⁷ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fıkh*, 108; Saymerî, *Mesâilü'l-Hilâf fi Usûli'l-Fıkh -Fıkh Usulünde İhtilaflı Konular*, çev. M. Rahmi Telkenaroğlu (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2022), 136; Saymerî'nin bu görüşünün kaynağı hakkında bkz., Ebû'l Hüseyin el-Basrî, Muhammed b. Ali, *el-Mü'temed fi Usûli'l-Fıkh*, thk. Muhammed Hamidullah (Dimeşk: el-Ma'hadu'l-İlmi el-Faransî, 1964), 1/375-377.

⁵⁸ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fıkh*, 109; Saymerî, *Fıkh Usulünde İhtilaflı Konular*, 136.

⁵⁹ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fıkh*, 109; Saymerî, *Fıkh Usulünde İhtilaflı Konular*, 136.

⁶⁰ Saymerî, aslında bir nevi mezhebin duayeni olan ve hocasının da hocası olan Cessâs'ın yolunu takip etmektedir. Cessâs, Hz. Peygamber'in fiillerinde ittibâ şartının öncelikle o fiilin muradını anlamak olduğunu ve hangi vecihle yapıldığının kesin olarak ortaya konmakla bilinebileceğini iddia etmektedir. Cessâs'a göre, Ahzab, 21'de ifade edilen "*Sizin için Allah'ın Resul'ünde güzel bir örnek vardır.*" (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) ayetinden kasıt teessidir (Örnek alma). Zira ayette لَكُمْ ifadesi vardır, eğer ayette (عَلَيْكُمْ) ibaresi geçseydi o zaman bir vücûbiyet arz ederdi. Yine aynı şekilde Serahsî de benzer yorumlarda bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Ünal, "Hanefî Usulcülere Göre Hz. Peygamberin Fiilleri" 194; el-Cessâs, Ahmed b. Ali er-Râzî, *el-Fusûl fi'l-Usûl*, thk. Uceyl Câsim en-Neşemî (İstanbul: Mektebetu'l-İrşâd, 1994), 3/220; es-Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-'Eimme, *Uşûlu's-Serahsî* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 2/88.

⁶¹ Teessi, Hz. Peygamber'in bir fiili niçin ve hangi sıfat üzerine yaptıysa onun gibi yapmak demektir. İlgili konu için bkz., Rıdvan Kalaç, *İbn Teymiyye'nin Usûl Düşüncesinde Hadis*, (Ankara: Fecr Yayınları, 2023), 59.

⁶² Hanefî fıkh usulünde bir otorite olan Cessâs, Hz. Peygamber'in fiillerini teşriî bakımından üç kısımda incelemektedir, bunlar: Vâcib, mendub ve mübahdır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Cessâs, *el-Fusûl*, 3/215; Ancak bir diğer Hanefî olan Serahsî, Hz. Peygamber'in fiillerini

demıştır.”⁶³ Saymerî, konu bağlamında Ahzâb suresinin 21. ayeti ⁶⁴ ile Âl-i İmran suresinin 31. ⁶⁵ ayetlerini delil olarak kullanır. Saymerî'ye göre bu ayetler, Hz. Peygamber'e ittibâ etmeyi ve onun yolunu izlemeyi emreden ayetlerdir.

Ancak Hz. Peygamber'e ittibânın nasıl olacağını ise şu cümlelerle açıklar: “*Peygambere ittibâ Hz. Peygamber'in sergilediği bir davranışı ancak onun gerçekleştirdiği tarzda yapmakla mümkündür. Sergilediği davranışın vasfını öğrendiğimiz anda da ona tabi olmakla yükümlü hale geliriz.*”⁶⁶ Sahâbenin de bu konuda bizatihi Hz. Peygamberin fiillerinin vasfını öğrendiğini ve bu minvalde ona ittibâ ettiğini beyan etmektedir. Saymerî, konuyu örnekleme babında Hz. Ömer'in Haceru'l-Esved taşına yönelik “Vallahi seni öpüyorum, fakat biliyorum ki, sen sadece bir taşsın ve ne fayda ne de zarar verirsin. Allah Resûlü'nün seni öptüğünü görmeseydim öpmezdim.”⁶⁷ İfadesini delil olarak kullanmış, Sahâbenin bizatihi fiillere bakarak ve vasfını inceleyerek Hz. Peygamber'e ittibâ ettiğini ifade etmiştir.

Saymerî, Sahâbenin fiiller konusunda tereddüt ettiği anlarda ise bizzat Hz. Peygamber'in devreye girerek kendisine ne şekilde bir ittibânın olacağını ifade ettiğini ise şu örnekle delillendirmeye çalışır. Oruçlu kişinin eşini öpmesiyle ilgili olarak Hz. Peygamber'in hanımı Ümmü Seleme'ye fetva sorulmuş O da “Peygamber oruçlu olduğu zamanlarda hanımlarını öperdi” cevabını vermiştir. Buna rağmen soruyu soranlar “Biz, Resulullah gibi değiliz. Onun geçmiş ve gelecek bütün günahları affolundu.” deyince Ümmü Seleme durumu Hz. Peygamber'e bildirmiştir. Hz. Peygamber Ümmü Seleme'ye “*Ona benim oruçluymken öptüğümü söylemedin mi?*” diye sormuş eşi de “Söyledim” cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber öfkelenip şöyle buyurmuştur. “*Ben, sizin Allah'tan en fazla korkunuz ve onu en iyi tanıyanınızım*”.⁶⁸

Saymerî'ye göre bu tür örnekler de göstermektedir ki Hz. Peygamber'in fiillerinde ona uymak ancak onun davranışının vasfını ve niteliğini bilmek ile mümkün olacaktır.

Saymerî, buraya kadar verdiğimiz çıkarımlarında Hz. Peygamber'e uymanın yolunu sem'î bir delile bağlamaktadır. Ona göre uymanın ve ittibânın gerçekleşmesinin yegâne yolu sahih bir tarikte rivayet edilen haberdur. Bu haberin varlığıyla birlikte bu fiilin mükellefin dini hayatındaki bağlayıcılığına dair ise Saymerî'nin, hocası Cessâs'ın izinden gittiği anlaşılmaktadır.

3.2. Hz. Peygamber'in Fiillerinde Vücûbiyet

Saymerî'ye göre, Hz. Peygamber'in fiillerinde vücûbiyet arz eden durumlar iki kısımdır. Bunlardan biri Kur'an-ı Kerim'de kapalı olarak geçen amir bir hükmü açıklamaya yönelik Hz. Peygamber'in icra etmiş olduğu fiillerdir. Bu tür fiiller, vücûbiyet arz eder. Bu ister söz ister eylem olsun fark etmez.⁶⁹ Tartışma konusu olan husus ise, bunların dışında kalan fiillerdir bu da ikinci kısım fiilleri kapsar.

Hz. Peygamber'in Kur'an'da mücmel olarak bulunan ayetlerde yapmış olduğu izahatlar ve fiillerin dışında kalanlara yönelik Saymerî'nin yorumu, bu fiillerin vücûbiyet gerektirmediğidir. Konu hakkında “*Sadece görünen yönüyle Peygamber'e ait bir davranış, -aksini söyleyen müstakil bir delil bulunmadıkça- o davranışın vacip olduğunu göstermeyeceğini*” ifade eden Saymerî⁷⁰ öncelikle aklî çıkarımlar yaparak muarızların delillerine cevap verir. Ardından muarızların konu ile ilgili öne sürdükleri ayetleri yorumlar.

---

dört kısımda incelemiştir. Bunlar: Mübah, müstehab, vâcib ve farz. Serahsî beşinci bir çeşit olarak “zelle”den bahsetmekte ancak ona uymanın uygun olmaması sebebiyle bu kısma dâhil edilemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bknz., Serahsî, *Uşûlu's-Serahsî*, 2/86; Hz. Peygamber'in fiilleri konusunu Hanefî usûlcüsü Cessâs'a göre inceleyen daha ayrıntılı bir araştırma için bkz., Nejla Hacıoğlu, “Cassâs'a Göre Hz. Peygamberin Fiilleri”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Tokat İlmîyat Dergisi* 2/2 (2014), 165-189.

⁶³ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 110; Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilâflı Konular*, 137.

⁶⁴ “İçinizden Allah'ın lutfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır.”

⁶⁵ “De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”

⁶⁶ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 110; Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilâflı Konular*, 137.

⁶⁷ Buhârî, Hac, 49, h.no: 1597; Müslim, Hac, 250.

⁶⁸ Malik b. Enes, *el-Muvatta*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992). Sıyâm, 13. Bu hadis, tüm versiyonları sened itibarıyla mürseldir. Atâ b. Yesâr, Sahabeyi atlayarak Hz. Peygamber'den rivayet etmiştir.

⁶⁹ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 114; Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilâflı Konular*, 142.

⁷⁰ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 111.

Saymerî, İmam Malik'in "Hz. Peygamber'in bir şeyi sadece yapmış olması, aksini gösteren bir delil bulunmadıkça, o şeyin vâcib olduğunun belirtisidir."⁷¹ dediğini ve Şafîî alimlerin de bu kanaatte olduğunu belirtip⁷² bu görüşlerin eleştirisi ile konuya girizgâh yapar.

Saymerî, öncelikle daha önce ifade ettiği gibi bir fiilin vücûbiyet arz etmesi için ya işitme ya da akıl yürütme yoluyla bilinebileceğini, salt akıl ile bunun ihdas edilemeyeceğini belirtir. Ona göre mükellefin sahip olduğu beşerî mevhibelerin çeşitliliği ve özel faydaların varlığı bu konunun en önemli delilidir. Hz. Peygamber için bir fiil yararlı olabiliyorken o fiil mükellefler için zararlı olabilir. Bunun yanı sıra tabi olunanın tabi olaninkine nazaran daha güçlü olduğu malumdur. Hz. Peygamber'e ait fiillerin bizzat kendisine vacip olmadığı ortadadır. Dolayısıyla mükelleflere de vacip olmadığı sonucu çıkmaktadır.⁷³ Saymerî, burada Hz. Peygamber ile Müslümanlar arasında bir üst-ast ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Üstün verdiği direktifler kendisi için diğer insanlara göre daha güçlü bir emir normu ifade eder. Şu hâlde üst konumdaki Hz. Peygamber'in fiilleri kendisine vacip olmadığına göre alt konumdaki diğer insanlara da vacip değildir.⁷⁴

Saymerî'nin karşıt görüşteki ulemanın görüşlerini değerlendirirken diyalektik yöneme başvurusu, aklî ve dilsel çıkarımlarla bu argümanlara cevap vermesi dikkatlerden kaçmaması gereken bir noktadır. Karşıt görüşteki ulemanın delil olarak kullandığı: "*Onun emrine aykırı davrananlar başlarına ya bir belânın gelmesinden yahut can yakan bir cezaya çarpılmaktan korksunlar!*"⁷⁵ "*Öyleyse Allah'a ve ümmî peygamber olan resulüne -ki o Allah'a ve O'nun sözlerine inanır- iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.*"⁷⁶ "*Andolsun, Resûlullah'ta sizin için güzel bir örneklik vardır.*"⁷⁷ "*Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçın.*"⁷⁸ ayetlere cevaben Saymerî şunları söyler: "*Zikredilen ilk ayette geçen emir kelimesi, anlam olarak eylemi barındırmaz. Kaldı ki, 'onun emrine aykırı davrananlar' tabiriyle Allah'ın emirlerine aykırı davrananlar kastedilmektedir. Zira zamirler, zikri geçen en yakın isme racîdir. Keza sakınılması öğütlenen emirlerle, sözlü emirler de kastetmiş olabilir. Emir ifadesinden Hz. Peygamber'in fiillerinin kastedilmiş olması mümkün değildir.*"⁷⁹

Zikredilen ikinci ayetteki "*Ona ittibâ edin*" ayeti için ise şunları ifade etmektedir. "*İttibâ etme eylemi, Hz. Peygamber'in sergilediği bir davranışı onun gözettiği amaç doğrultusunda yerine getirmekle kazanılır. Bir fiil, vücûb, nedb, ibaha ve benzeri amaçlardan hangisi doğrultusunda gerçekleştiği bilinmez ise ona ittibâ etmiş olmayız. Keza "Andolsun, Resûlullah'ta sizin için güzel bir örneklik vardır." ayetinde bahsedilen peygamberi 'örnek alma' da sergilediği davranışları onun gözettiği amaçlar doğrultusunda yerine getirmekten ibarettir.*"⁸⁰

Muhaliflerin zikrettikleri son ayet olan "*Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçın.*" ayetiyle ilgili de Saymerî şunları ifade etmektedir: "*Bu cümle 'Resul'ün size emrettiklerini alın!' şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü 'getirmek'⁸¹ ifadesiyle kastedilen mana 'söylemek'tir.*"

Şu hâlde ayette sanki 'Size ne söylediye onu alın!' denilmektedir. Hz. Peygamber'in bir şeyi söylemiş olması için ise onu fiille değil, sözle açıklaması gerekir. Zira kendi bedeninde gerçekleştirdiği bir fiili,

⁷¹ İmam Malik'e ait bu görüş Malikî usûlcü Bâcî'nin eserinde kaynak belirtilmeden nakledilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., el-Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tucîbî, *İhkâmü'l-fusûl fi ahkâmî'l-usûl*, thk. Abdülmecid Türkî (Tunus: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2008), 309-313.

⁷² Bu kanaatte olan Şafîî alimler âlimler için bkz., eş-Şirâzî, Ebi İshak Cemâleddin İbrâhim b. Ali b. Yûsuf, *et-Tefsira fi usûli'l-fikh 'ala mezhebi'l-İmâm Ebî Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şafîî*, thk. Muhammed Hasan - Muhammed Hasan İsmail (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 242-243.

⁷³ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 112; Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilaflı Konular*, 139.

⁷⁴ Çeviri ve notlandırma yapan M. Rahmi Telkenaroglu'nun söz konusu paragrafta ilgili yorumu için bkz., Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilaflı Konular*, 139, d.no: 191.

⁷⁵ en-Nur, 24/63.

⁷⁶ el-A'raf, 7/158.

⁷⁷ el-Ahzab, 33/21.

⁷⁸ el-Haşr, 59/7.

⁷⁹ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 113; Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilaflı Konular*, 141.

⁸⁰ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 113; Saymerî, *Fıkıh Usulünde İhtilaflı Konular*, 141.

⁸¹ Saymerî burada (التبكي) kelimesine (الإتيان) 'getirmek' anlamını vermiştir. Bkz., Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 114.

başkasına söylemiş sayılmaz. Bir insana itaat etmenin, onun sözünü dinlemeye eşdeğer olması nedeniyle, *'Allah'a ve Resul'üne itaat edin!*'⁸² ayetine ilişkin de aynı cevabı verebiliriz.⁸³

Saymerî, muhaliflerin zikrettiği hadisleri de değerlendirmektedir. Karşıt görüşteki ulemaya göre, Sahâbe Hz. Peygamber'in fiillerini vacip gibi telakki etmiştir. Örnek olarak sunulan hadiste Hz. Peygamber'in namaz kılariken terliğini çıkardığı ve Sahâbenin de aynen Hz. Peygamber gibi terliklerini çıkardığı ifade edilmiştir.⁸⁴ Saymerî, muhaliflere cevap verirken aynı yöntemle yani bir hadisle cevap vermektedir. Ona göre aslında bu hadis, salt fiilin vücûb ifade ettiğini düşünen kimselere cevap olamaz. Çünkü Hz. Peygamber *"Neden terliklerinizi çıkardınız?"*⁸⁵ diyerek Sahâbenin böyle bir davranışta bulunmasını tenkit etmiştir.⁸⁶

Saymerî'nin zikrettiği hadis kaynaklarında şu şekilde yer almaktadır: "Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Resulullah ashâbına namaz kıldırırken ayakkabılarını çıkarıverdi ve sol tarafına koydu. Bunu gören cemaat de ayakkabılarını çıkardı. Resulullah namazı bitirince: *'Ayakkabılarınızı niçin çıkardınız?'* diye sordu, (Onlar da:) *'Senin çıkardığını gördük de (onun için) çıkardık'* dediler. Bunun üzerine Resulullah: *'Bana Cebrail gelip ayakkabılarımda habis bir şey olduğunu haber verdi.'* Dedi (ve sözlerine devam ederek:) *'Sizden bir kimse mescide geldiği zaman, baksın, (mest tarzındaki) ayakkabılarında habis bir şey varsa, silsin ve (sonra) onlarla namaz kılsın.'* buyurdu."⁸⁷ Görüldüğü gibi Saymerî'nin zikrettiği bu hadiste Hz. Peygamber'in Sahâbeyi tenkit edip uyardığı konu, kendisiyle aynı fiili yapmalarından dolayı değildir, bilakis ayakkabısına habis bir şey değdiği için onları uyarılmış ve habis bir nesnenin bulaşmasından dolayı bu durumun namaza engel olduğunu ifade etmiştir.

Bir diğer hadisi de değerlendiren Saymerî bu hadiste geçen bir ibareyi delil olarak kullanmaktadır. Hadise göre, Hz. Peygamber, Ramazan ayında Sahâbelere birkaç gece teravih namazı kıldırmıştır. Ancak daha sonra -dördüncü günün sonunda- Hz. Peygamber, o gün cemaatin karşısına çıkmamış ancak ertesi sabah onların yanına gidip şöyle buyurmuştur: *"Yaptığınız işi gördüm, yanınıza çıkmaktan beni alıkoyan tek husus, bu namazın size farz kılınacağından korkmamdı."*⁸⁸

Saymerî, Hz. Peygamber'in teravih namazı hakkında 'üzerinize farz kılınmasından korktum' demesinin fiillerin vücûba delalet etmediğinin en güçlü kanıtı olduğunu ifade eder. Zira ona göre, Hz. Peygamber'in fiilleri vücûba delalet etseydi kullanmış olduğu bu ifade ile (farz olmasından korktum) çelişmiş olurdu. Çünkü Hz. Peygamber zikri geçen cümlede, vücûbu fiil dışında bir şeye izafe etmektedir. Salt eyleminden vücûb anlamı çıksaydı, vücûbu eyleme izafe ederdi. Saymerî bu durumu da şöyle ispatlamaya çalışır: *"Şayet, Hz. Peygamber'in fiilleri vücûbu gerektirseydi, teravih namazı ilk geceden farz haline gelirdi. Zaten önceden farz kılındığı için de 'Üzerinize farz kılınmasından korktum' demesinin bir anlamı kalmazdı."*⁸⁹

Saymerî, fiillerin vücûbiyeti konusunda Hz. Peygamber'in örnek hayatının derinlemesine analiz edilmesi gerektiği kanaatindedir. Zira ona göre sünnetin şer'i delillerden ikincisi olması bu hususu daha da önemli kılmaktadır.

Sonuç

İslam dininin doğru anlaşılıp yorumlanmasında Kur'an ayetlerinden sonra Hz. Peygamber'in sünnetinin geldiği su götürmez bir gerçektir. Bu gerçeklikten yola çıkarak sünnet kavramının ifade ettiği anlama dair uygun bir ifade seçersek seçeceğimiz ifade de Hz. Peygamber'in yaşam biçimidir. Bu yaşam biçiminin içerisinde Hz. Peygamber'in bir beşer, Peygamber, devlet başkanı, yargıç ve müftü gibi birçok

⁸² el-Enfal, 8/1,20. el-Mücadele, 58/13.

⁸³ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 114; Saymerî, *Fıkh Usulünde İhtilâflı Konular*, 142.

⁸⁴ Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünenu Ebî Davud* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), Salat, 89, h.no: 648; İbn Mâce, *Sünenu İbn Mâce*, İkametu's-Salat ve's-Sunne, 205, h.no: 1431; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arnaût - Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 24/113, h.no: 15392.

⁸⁵ Ebu Dâvud, Salât, 89, h.no: 650; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/242, h.no: 11153.

⁸⁶ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 114.

⁸⁷ Ebu Dâvud, Salât, 89, h.no: 650; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17/242, h.no: 11153.

⁸⁸ Buhârî, Teheccüd, 5; Müslim, Salâtu'l Müsâfirin ve Kasruhâ, 177; Ebu Dâvud, Salât, 316, h.no: 1373; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 42/279, h.no: 25446.

⁸⁹ Saymerî, *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fikh*, 115; Saymerî, *Fıkh Usulünde İhtilâflı Konular*, 142.

fonksiyonunun olduğunu belirtmek gerekir. Hz. Peygamber'in yaşam biçimindeki bu birbirinden farklı roller, sonraki kuşaklar nezdinde farklı anlayışların ve yorumların üretildiği bir alan olmuştur. Bu minvalde Sahâbe, Tâbiûn ve onlardan sonra gelen mezhep imamlarının yaklaşımları İslam medeniyetinin bu güzide yaşam biçimini okurken/yorumlarken icra edilen rolleri birbirinden ayırt etmede ne kadar titiz davrandıklarını da belirtmek yerinde olacaktır. Zira bu ayırt edici titizlik sayesinde zengin bir literatür doğmuştur.

Bu literatürün bir halkası olan ve Hanefi fıkıh usulünde Irak merkezli anlayışın temsilcilerinden biri Hüseyin b. Ali es-Saymerî'dir. Irak Hanefi ekolünün Cessâs'tan sonraki etkin isimlerinden biri olmakla beraber yetiştiği ortamın da etkisiyle Hanefi hukuk doktrinini eserlerine yansıtan Saymerî, günümüze ulaşan eseri *Mesâilu'l-Hilâf*'ta dönemin tartışmalı konularını müzakere etmiş ve bunlara rasyonel bir yöntemle cevaplar vermiştir. Hüseyin b. Ali es-Saymerî, bu eserinde hocası Muhammed b. Musa el-Harezmi'nin de etkisiyle Hanefi usûlcü olan Cessâs'tan önemli ölçüde istifade etmiştir. Bir bakıma Cessâs'ın *el-Fusûl* adlı eserini takip eden Saymerî, dönemin usûl konularından olan ve bir o kadar da tartışmalı meselelerde genelde mensup olduğu mezhebin görüşlerini ifade etmiştir.

Hz. Peygamber'in fiilleri ve bu fiillerin bağlayıcılık derecesi hadis usûlünde tartışıldığı gibi fıkıh usûlünde de tartışma ve müzakere konusu edilmiştir. Bu konuda en dikkat çeken yaklaşım ise fıkıh usûlcülerinin yorumlarıdır. Her mezhep ve ekolde farklı şekilde yorumlanan Hz. Peygamber'in fiilleri konusunda serdedilen görüşler, aslında alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'i daha iyi anlama ve anlatabilme çabasının birer tezahürleridir.

Saymerî, Hz. Peygamber'in icra etmiş olduğu fiillere uymanın yolunun sem'i (işitmeye dayalı) bir delil ile gerçekleşmesi gerektiği kanaatindedir. Aklî yolla Hz. Peygamber'e uyulamayacağını belirten Saymerî, Hz. Peygamber'in bir fiili vücûb, nedb, ibaha vs. vasıflardan hangisi ile yaptığını sem'i bir delille öğrendiğimiz anda ona ittibâ etmemiz gerektiğini ifade eder. Ancak bu delilin sıhhati bilinmiyorsa karineler yoluyla delile ulaşana değin tevakkuf etmek gerektiğini belirtir.

Ona göre, Hz. Peygamber'in bir davranışı salt görünen yönüyle aksini iddia eden başka bir delil bulunmadıkça o davranışın vacip olduğunu göstermez. Hz. Peygamber'in gerçekleştirmiş olduğu bu fiili bizlere emretmesi ve bu fiili dini bir sıfatla yapmış olması gerektiği kanaatindedir.

Saymerî, Hz. Peygamber'in fiillerini bir ayrıma tabi tutmaz. Ona göre eğer bir fiil Kur'an'ın mücmel bir ayetini açıklıyorsa burada vücûbiyet söz konusudur. Ancak bunun dışında kalan fiillerde ise başvurduğu yöntem diyalektik bir yöntemdir. Muarızların delillerini aklî çıkarımlarla yorumlayıp cevaplamaya çalışırken bazen parçacı yaklaşımın izleri de görülebilmektedir. Kanaatimizce Saymerî'nin parçacı yaklaşımı benimsemesindeki en önemli etken pragmatist/faydacı bir yorumu tercih etmesinden kaynaklanmaktadır.

Beyanname

1. **Finans/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
2. **Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
3. **Etik Beyan:** Yazar bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir.

Kaynakça

- Abdulganî Abdulhâlîk. *Hücciyetü's-Sünne -Sünnetin Delil Oluşu-*. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Şule Yayınları, 1. Basım, 1996.
- Abdulvahhâp Hallâf. *İslam Hukuk Felsefesi (İlmu Usûli'l-Fıkıh)*. çev. Hüseyin Atay. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, 1985.
- Agitoğlu, Nurullah. "el-Mahsûl Adlı Eseri Çerçevesinde Şâfiî Usûlcü Fahreddin er-Râzî'nin Hz. Peygamber'in Fiillerine Yaklaşımı". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/17 (Şubat 2017), 51-62.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Basım, 1992.

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şu'ayb el-Arnaût - Âdil Mürşid. 45 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- Alibekiroğlu, Fatmanur. *Tarihsel Süreçte Hanefilik-Mu'tezile İlişkisi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Aslan, Recep. *Sünnet ve Sünnetin Günümüze Taşınması*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020.
- Arûsî, Muhammed Abdulkadir. *Efalü'r-Resûl ve delâletuha ale'l-ahkâm*. Cidde: Dâru'l-Müctema' li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1991.
- Aygün, Dursun. "Hz. Peygamberin Fiil ve Takrirlerinin Delil Değeri". *Diyanet İlmi Dergi* 32/3 (1996), 107-128.
- Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tucîbî. *İhkâmü'l-fusûl fi ahkâmî'l-usûl*. thk. Abdülmecid Türkî. Tunus: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2008.
- Bakkal, Ali. "Bağlayıcılık Açısından Hz. Peygamber'in Fiilleri Hakkında Bir Değerlendirme". *İslam ve Yorum: Temel Tartışmalar, İmkânlar ve Sorunlar I* (2017), 39-57.
- Başoğlu, Tuncay. "Saymerî, Hüseyin b. Ali". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/215-216. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Başoğlu, Tuncay. "Saymerî'nin Usûlü ve Usûl Görüşleri Hakkında Bazı Tesbitler". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 273-277.
- Bedir, Murteza. "Sünnet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/150-153. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail. *Sahihu'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Baskı, 1992.
- Cabirî, Muhammed Âbid. *Arap-İslam Aklının Oluşumu*. çev. İbrahim Akbaba. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1. Basım, 2001.
- Casir Avde. *İslam Hukuk Felsefesi -Makasidü's-Şeria-*. çev. Murat Çiftkaya. İstanbul: Mahya Yayıncılık, 1. Basım, 2016.
- Cessâs, Ahmed b. Ali er-Râzî. *el-Fusûl fi'l-Usûl*. thk. Uceyl Câsim en-Neşemî. 4 Cilt. İstanbul: Mektebetü'l-İrşâd, 1. Basım, 1994.
- Demirbaş, Muhammed Furkan Taha - Özşenel, Mehmet. "Hz. Peygamber'in Fiillerinin Hükme Tesiri Meselesine Aliyyü'l-Kârî'nin Yaklaşımı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 39 (2022), 195-226.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünenu Ebî Davud*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Basım, 1992.
- Ebü'l Hüseyin el-Basrî, Muhammed b. Ali. *el-Mû'temed fi Usûli'l-Fıkh*. thk. Muhammed Hamidullah. 2 Cilt. Dimeşk: el-Ma'hadu'l-İlmi el-Faransî, 1. Basım, 1964.
- Görmez, Mehmet. *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Güleç, Hasan. "Delil Olarak Hz. Peygamberin Fiilleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1995), 67-78.
- Hacıoğlu, Nejla. "Cassâs'a Göre Hz. Peygamberin Fiilleri". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Tokat İlmîyat Dergisi* 2/2 (2014), 165-189.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Alî Ebû Bekr. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2002.
- İbn Kuţluboğâ, Ebû'l-Fidâ' Kâsım b. Kuţluboğâ el-Cemâlî. *Tâcu't-Terâcim*. thk. Muhammed Hıyır Ramadân Yûsuf. Dimaşk: y.y., 1413/1992.
- İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed İbn Yezid. *Sünenu İbn Mace*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Basım, 1992.
- İbnu'l-İmad, Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî. *Şezerâtu'z-Zehab fi Ahbâri men Zehab*. thk. Mahmut Arnavut. 11 Cilt. Şam-Beyrut: Daru İbn Kesir, 1986.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali. *el-Muntazam fi târihi'l-ümem ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992.
- İltaş, Davut. "Tahâvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/385-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kalaç, Rıdvan. "Hz. Peygamber'in Fiillerinin Teşriî Değeri -Bedruddin el-Makdisî Örneği-". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (2020), 215-229.
- Kalaç, Rıdvan. *İbn Teymiyye'nin Usûl Düşüncesinde Hadis*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/27-64. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Malik b. Enes. *el-Muvatta*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Basım, 1992.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Muslim İbnu'l-Haccac. *Sahihu Müslim*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 3. Basım, 1992.
- Özkuyumcu, Nadir. "İbn Ebû's-Şevârib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/473-474. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Saymerî, Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ali b. Muhammed. *Mesâilu'l-hilâf fi usûli'l-fıkh*. thk. Abdulvahid Cehdani. Aix-Marseille: Université de Provence, 1991.
- Saymerî. *Âhbâru Ebî Hanîfe ve 'Aşhâbuhu*. Beyrut: y.y., 1405/1985.

- Şaymerî. *Mesâilü'l-hilaf fi usûli'l-fıkh -Fıkh Usulünde İhtilaflı Konular*. çev. M. Rahmi Telkenaroğlu. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-'Eimme. *Uşûlu's-Serahsî*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rifet, ts.
- Şimşek, Murat. *İslam Hukukunda Bağlayıcılık Bakımından Hz. Peygamber'in İctihad ve Tasarrufları*. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Şirâzî, Ebi İshak Cemâleddin İbrâhim b. Ali b. Yûsuf. *et-Tebşira fi usûli'l-fıkh 'ala mezhebi'l İmâm Ebî Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şafiî*. thk. Muhammed Hasan - Muhammed Hasan İsmail. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Telkenaroğlu, M. Rahmi. "Hüseyn b. Ali es-Saymerî'nin Hayatı, Eserleri ve Usul Görüşleri". *Mesâilü'l-Hilâf fi Usuli'l-Fıkh -Fıkh Usulünde İhtilaflı Konular-*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Ünal, İsmail Hakkı. "Hanefî Usulcülere Göre Hz. Peygamberin Fiilleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (1997), 191-199.
- Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ*. thk. Şu'ayb el-Arnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Zekiyüddin Şaban. *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkh)*. çev. İbrahim Kâfi Dönmez. Ankara: TDV Yayınları, 25. Basım, 2017.